

Психологічний аналіз особистісних характеристик курсантів різних рівнів успішності у навчанні

У статті висвітлено обґрунтування особистісних характеристик курсантів і стану успішності у навчанні. Показані зовнішні і внутрішні чинники, які впливають на успішність курсантів.

Ключові слова: успішність, курсант, кореляція, акцентуація характеру, мотивація.

В статье отражено обоснование личностной характеристики курсантов и состояния успеваемости в учебе. Показаны внешние и внутренние факторы, которые влияют на успеваемость курсантов.

Ключевые слова: успеваемость, курсант, корреляция, акцентуация характера, мотивация.

Сьогодні дуже гостро постає проблема професійної психологічної підготовки кадрів, які незабаром поповнять офіцерський склад територіальних підрозділів МНС України, яка пов'язана з постійним ризиком для їх здоров'я і життя. Головною метою навчального процесу є забезпечення максимальної відповідності індивідуально-психологічних особливостей тим вимогам, які ставить перед нею той або інший вид трудової діяльності. Саме тому необхідно повністю вивчити і обґрунтувати вплив особистісних характеристик курсантів вищих навчальних закладів МНС України на успішність у навчанні. Саме тому метою дослідження є вивчення суб'єктивних і об'єктивних чинників, які зумовлюють відповідний рівень навчання курсантів і їх реалізація у вищому навчальному закладі системи МНС України. Для цього використовувався комплекс психодіагностичних методів: методика К.Леонгарда – визначення акцентуації характеру; методика Келермана-Плучека (захисні механізми); експрес-діагностика Айзенка – тип темпераменту та його властивості; БіАС – тест для визначення репрезентативних систем сприймання; дослідження об'єму короткочасної пам'яті та обсягу уваги; анкета, яка розроблена нами для визначення зовнішніх чинників: стиль та тип сімейного виховання; задоволеність стосунками у сім'ї та з друзями; наявність конфліктів з ними; чи є рідні брати та сестри та наявність чи відсутність почуття ревності до них тощо [5;6].

Вивчаючи успішність курсантів та фактори, що її зумовлюють, ми керувалися наступними **положеннями**.

1. Діяльнісний підхід до дослідження успішності.

Успішність курсанта опосередкована, перш за все, його діяльністю. Структура діяльності в значній мірі визначає процес взаємодії курсанта з колективом, задоволеність системою взаємовідносин, впливає на мотиваційну сферу.

2. Роль спілкування в процесі служби та навчання.

Курсанта формує не тільки предметна діяльність, але й спілкування, яке виникає в процесі її виконання. Через спілкування здійснюється раціональний і емоційний взаємовплив колективу і курсанта, відбувається передача способу життя від групи до особистості, досягається їх взаємодія, що, в свою чергу, впливає на успішність у навчанні.

3. Взаємодія зовнішніх і внутрішніх факторів, які впливають на успішність навчання.

Успішність навчання зумовлена як зовнішніми умовами, так і внутрішніми чинниками, які взаємодіють між собою. До зовнішніх умов відносяться: особливості курсантського колективу та особливості сімейного виховання, до внутрішніх умов – характеристики курсанта, як суб'єкта навчального процесу. У зв'язку з цим аналіз чинників успішності у навчанні враховує як соціально-психологічні явища сім'ї та колективу, так і саму особистість з усіма її характеристиками [1;4].

Основним завданням дослідження було вивчення психологічних характеристик особистості, як зовнішніх, так і внутрішніх, які допомагають визначати успішність у навчанні. Для цього по вибірці в цілому ми визначали два рівні успішності у навчанні (високий і низький). Специфіка дослідження визначалася тим, що в експерименті брали участь курсанти 5-го курсу, які рік тому пройшли попередній відбір у навчанні і на 5-й курс відбиралися лише курсанти з середнім та високим рівнем навчання, тому переважна більшість курсантів з низьким рівнем навчання були відсіяні попереднім відбором, який проводився минулого року, так що цим пояснюється високий рівень навчання по всій вибірці, саме тому ми поділили вибірку на 2 рівні з такими показниками: високий – середній бал успішності – 4,0-5,0 балів; низький – менше 4,0 балів.

Згідно отриманих даних по вибірці в цілому визначались з високим рівнем навчання – 72,5% (45 чоловік з 62 осіб); з низьким – 27,5% (17 чоловік з 62 осіб).

За структурою особистості Б.Г. Ананьєва ми вивчали 2 групи особистісних характеристик, які визначають особливості успішності навчання курсантів.

До першого блоку відносилися властивості темпераменту курсанта та його характеру. З метою їх вивчення використовувалися методики Г. Айзенка та К. Леонгарда. Окрім того, діагностувалися захисні механізми в ситуації конфлікту або загрози власному «Я». Аналізувалися також особливості пізнавальних процесів особистості, тип сприймання, обсяг уваги та об'єм короткочасної пам'яті [2].

Другий включає задоволеність курсантом взаємовідносин в групі та з друзями, його соціометричним статусом в системі відносин, особливостями сімейного виховання.

Для виділення основних характеристик, які впливають на рівень успішності використовувалися статистичний, кореляційний і факторний аналізи, які проводились на основі 34 показників: захисний механізм, реактивне утворення; заперечення реальності; заміна; регресія; компенсація; проекція; витіснення; раціоналізація; гіпертимність; збудливість; емотивність; педантичність; тривожність; циклотимність; демонстративність; застрягаючість; дистимність; екзальтованість; екстраверсія; нейротизм; стиль сімейного виховання; тип сімейного виховання; перевага материнського чи батьківського виховання; наявність довірливих стосунків; задоволеність відношеннями з друзями; задоволеність стосунками з батьками; наявність конфліктів з батьками; наявність конфліктів з братами чи сестрами; почуття ревності до сиблінгів; задоволеність стосунками з протилежною статтю; домінуючий тип сприймання; об'єм уваги; об'єм пам'яті; задоволеність спілкуванням з навчальною групою; мотив вибору професії.

Розглянемо внутрішні чинники, такі як особливості темпераменту та характеру. Згідно отриманих даних, в осіб з високим рівнем екстраверсії, які орієнтовані більше на взаємодію з оточуючим світом, діагностуються кращі показники у навчанні. Так, екстраверсованих особистостей у групі високого рівня навчання зафіксовано 57,7% проти 47,05% низького рівня навчання. Це можна пояснити таким чином: особи, які спрямовані на оточуючих, вміють спілкуватися, внаслідок цього задоволені взаємовідносинами, краще адаптуються та, в свою чергу, вміють краще пристосовуватися до змінних умов у навчанні.

Значимі відмінності діагностовано (17,7% нейротизму у високого та 5,88% у низького рівня навчання) по шкалі нейротизму в осіб з високим рівнем нейротизму діагностовано нижчі показники у навчанні. На нашу думку, це пов'язано з особливістю у професійній діяльності. Оскільки у вищих навчальних закладах системи МНС України, поряд з навчальною діяльністю, є службова, де велику роль відіграє власне керування своїми емоційними станами, а люди з

високим рівнем нейротизму вирізняються тривожністю, збудливістю, що негативно впливає під час службово-статутних відносин між керівниками та підлеглими.

Отримані цікаві результати щодо впливу типу темпераменту на успішність у навчанні. Так, у групи високого рівня навчання більше зафіксовані сангвінічні та флегматичні типи темпераменту. Це пов'язано з тим, що сангвініки доволі активні в діяльності, проте часто поверхневі у стосунках і не доводять справу до логічного завершення. Саме цим і пояснюється високий відсоток представників сангвіністичного типу темпераменту. У даній групі флегматики, внаслідок емоційної стриманості, показують хороші результати зі службової діяльності, оскільки вони мають хорошу стійкість до стресів, проте через малу активність вони не проявляють своїх можливостей у навчальній діяльності.

Доволі високий відсоток по низькому рівню навчання осіб меланхолічного типу темпераменту. На нашу думку, це пов'язано з тим, що кожен п'ятий респондент відзначається високим рівнем тривожності, що характерно для меланхолічного типу темпераменту, і негативно впливає на службову діяльність, оскільки психічне напруження і почуття тривожності призводить до непередбачуваних наслідків. У той же час на меланхолічний тип темпераменту негативно впливають екзаменаційні стресові ситуації, вони не здатні до довготривалої роботи і потребують частого відпочинку

Великий вплив на рівень успішності у навчанні здійснюють акцентуації характеру [2].

Зафіксовані значимі відмінності високого і низького рівня успішності в осіб зі збудливим, тривожним, демонстративним та дистимним типами.

Отримані результати інтерпретуються наступним чином: майже у кожного другого респондента 41,1% низького рівня успішності зафіксовані прояви збудливості нервової системи, емоційні нестійкості, дратівливості. Невміння керувати своїми емоційними станами, часті прояви агресивності призводять до конфліктних ситуацій як у службовій діяльності, так і у навчанні, що, в свою чергу, знижує успішність. У той же час у групі високого рівня успішності зафіксовано 15,5% таких осіб.

Високі показники у групі низького рівня навчання зафіксовані щодо тривожності та дистимності. Так кожен шостий респондент з низьким рівнем успішності (17,6% проти 0% високого рівня успішності) вказують на ознаки тривожності, почуття провини, аутоагресивні тенденції. Постійні психічна напруженість, страхи та очікування негативних подій, як реальних так і уявних, призводять

до невротизації нервової системи, її виснаження, що негативно впливає на успішність особистості та її здатність справитися з навчальним та службовим навантаженням. У групі високого рівня успішності не зафіксовано ні одного респондента з показниками тривожності та лише 6,66% з показниками дистимності.

Значимі відмінності по гіпертивному (64,4% у високого рівня успішності та 64,7% у низького рівня успішності), емотивному (11,1% у високого рівня успішності та 11,7% у низького рівня успішності), педантичному (15,5% у високого рівня успішності та 11,7% у низького рівня успішності), циклотимному (15,5% у високого рівня успішності та 11,7% у низького рівня успішності), застрягаючому (0% у високого рівня успішності та 0% у низького рівня успішності) та екзальтованому (17,7% у високого рівня успішності та 11,7% у низького рівня успішності) типами. Найвищі піки діагностовано по гіпертивному типу.

Цікаві дані отримані щодо впливу демонстративних рис характеру на успішність навчання. Так у осіб з проявами демонстративної акцентуації характеру набагато більше у групі високого рівня успішності (35,5% високий рівень успішності та 17,6% у низького рівня успішності). Це можна пояснити тим, що провідною потребою даних осіб є бажання бути в центрі уваги, а успішність у службі та навчанні якраз і сприймаються як одна з можливостей виділитися.

Підводячи підсумок потрібно вказати, що деякі риси характеру негативно впливають на успішність (збудливість, дистимність і тривожність), у той же час як демонстративність, навпаки, заставляє досягати успіху.

До внутрішніх чинників, які впливають на рівень успішності, відносяться також і захисні механізми, які в нашому дослідженні розглядалися за допомогою методики Келермана – Плучека [6].

Захисні механізми – це підсвідомі автоматичні механізми психіки, які забезпечують психічний захист особистості (так званий індивідуальний підхід до вирішення конфлікту в афективно – стресових умовах). Ці механізми лише в ситуаціях загрози “власного Я”, що дозволяє тимчасово полегшити конфлікт, зняти напругу та зберегти самоповагу. Так, у деяких випадках людина може так спотворити ситуацію або мотиви своїх вчинків, тому що усвідомити істинні мотиви буде небезпечно для власної психіки. Проте більшість захисних механізмів не знімає проблему, а навпаки, заганяє її вглиб.

Найбільші відмінності по домінуючим захисним механізмам виявлено по шкалам компенсації та проєкції. У курсантів високого

рівня навчання більший відсоток 17,64 % проти 5,88 % групи низького рівня успішності, діагностовано по шкалі компенсації, при якому робляться спроби виправлення неповноцінності чи негативних почуттів у травматичних ситуаціях. Проявляються певні особливості поведінки, такі як установка на серйозну і методичну роботу, виправлення своїх недоліків, подолання труднощів, прагнення до оригінальності. У ситуаціях конфлікту можливі прояви агресивності, амбіциозності.

У той же час у групах низького рівня успішності набагато вищі показники показані по шкалі проєкції: (17,64 % у низького рівня успішності та 13,33 % у високого рівня успішності). Це можна проінтерпретувати наступним чином: “проєкція” розвивається внаслідок стримання почуття неприйняття себе і оточуючих як результат емоційного відторгнення. При цьому оточуючим приписуються різноманітні негативні якості, що викликає такі прояви поведінки, як гордість, самовдоволення, злопам’ятність, впевненість у ситуаціях конфлікту, що може проявлятися у підсвідомому відторгненні власних недоліків як позитивних рис, усвідомлення у своїй поведінці негативних проявів, проте пояснюючи, що це притаманне всім.

В обох групах – найбільші піки по раціоналізації та запереченню реальності, при цьому раціоналізація виконує позитивну функцію, оскільки внаслідок підсвідомого потягу до раціонального пояснення власних мотивів і дій дає можливість реально оцінювати свої можливості та поставлені цілі, а також більш спокійно переживати ситуації невдачі.

У кожного другого респондента по вибірці в цілому зафіксований даний механізм психологічного захисту.

Заперечення реальності, на відміну від раціоналізації, навпаки, виконує негативну функцію, як для успішності курсанта, так і для життєдіяльності в цілому.

Механізм “заперечення реальності” розвивається щоб стримати емоції прийняття оточуючих при емоційній холодності близьких. При цьому негативні зовнішні чинники блокуються, а позитивні допускаються у свідомість, що викликає такі особливі прояви поведінки, як самонадіяність, легка переносимість критики і відсутність самокритичності, що негативно впливає на успішність у навчанні курсанта вищого навчального закладу Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи.

Отже, можна стверджувати, що ні тип сприймання, ні об’єм уваги, об’єм короткочасної пам’яті суттєво не впливають на

успішність у навчанні. На нашу думку, це можна пояснити тим, що люди з малим об'ємом короточасної пам'яті та об'ємом уваги можуть досягнути успіху у навчальній діяльності, просто докладаючи більше зусиль і наполегливості.

Проведемо якісний аналіз зовнішніх чинників. Серед зовнішніх чинників успішності в навчальній діяльності найбільший вплив має тип сімейного виховання.

На гіпоопіку (відсутність контролю та емоційного зв'язку батьків і дітей) вказали 17,6 % опитуваних низького рівня успішності, у той же час як у групи високого рівня навчання не зафіксовано жодної такої відповіді. Отже, відсутність тісних і теплих взаємостосунків з батьками призводить до того, що дитина представлена сама собі, часто не має контролю і відсутній позитивний приклад у навчанні, що не дає можливості сформуватися позитивно, вмотивувати себе до навчання. На гіперопіку занадто жорсткий контроль за дитиною, що не дає сформуватися самостійності, ініціативності, вказує 76,4 % опитуваних низького рівня успішності. У той же час щодо високого рівня навчання, то цей показник майже вдвічі менший. Як бачимо, гіпоопіка призводить до більш легковажного ставлення до навчання, невміння планувати свою навчальну та службову діяльність, відсутності реалістичних цілей та переоцінки своїх можливостей та здібностей. Вищеперераховані властивості (гіперопіка та гіпоопіка) переважають у курсантів з низьким рівнем успішності, що призводять до безвідповідального ставлення до навчання, нерегулярності вивчення дисциплін, праці "ривками", що і викликає низький рівень успішності.

Цікаві дані отримано щодо стилю сімейного виховання. Так, авторитарний стиль виховання зафіксований у кожного четвертого респондента групи високого рівня успішності, в той же час як серед низького рівня такий стиль відсутній взагалі. Ми інтерпретували це наступним чином: діяльність військових формувань взагалі характеризується перевагою авторитарного стилю керівництва, який виявляється жорстким контролем дитини зі сторони батьків, несприйняття ініціативи та критики зі сторони дітей. У таких сім'ях батьки виступають "істинною останньою інстанцією", що дає, в свою чергу, курсантам, батьки яких також відрізнялися авторитарністю, легше адаптуватися до умов діяльності.

У той же час майже всі респонденти з групи низького рівня успішності вказали на демократичний стиль, де присутні довірливі взаємовідносини з батьками, повага до дитини, ставлення до неї як до рівної, поміркований контроль та схвалення її ініціативності. Це, в свою чергу, призводить до того, що дитина звикає до самостійності як у вчинках, так і в судженнях, що загалом є позитивним для

особистості в цілому, проте у військових формуваннях, де домінує авторитарний стиль, спричиняє труднощі до адаптації, особливо до служби і таким чином викликає посередній рівень успішності.

Цікаві дані отримані ще до того, хто більше займався вихованням: мама, тато, бабусі чи дідусі. Згідно аналітичних концепцій, материнський та батьківський стиль виховання суттєво різні. Мати любить дитину за те, що вона просто є, така любов в більшості випадків емоційна та вседозволяюча. Батько встановлює рамки дозволеності для дитини, любить її за те, якою вона, чи відповідає вона його еталонам чи, ні. В ідеалі ці два види любові потрібні дитині, вони компенсують одне одного.

Згідно наших даних, суттєвої різниці, хто займався вихованням і яким чином це впливає на успішність, у навчанні не виявлено, проте є різниця, хто з сім'ї є найближчою людиною та порадником у життєвих ситуаціях. Так, вдвічі більше курсантів з низькою успішністю на запитання анкети: "До кого ви прийшли б порадитися по особистих питань?", вказали на батька. Можливо, це пояснюється таким чином, що батько більше звертає увагу на виконання службових обов'язків, а не навчання. У респондентів з високим рівнем успішності майже кожен шостий у відповіді на це питання вказав на друзів (з низьким рівнем навчання таких відповідей лише 5,88%). Це свідчить про кращі міжособистісні стосунки з ровесниками, респондентів, які добре вчаться. Попри це задоволеність своїми стосунками з батьками приблизно однакові: на наявність конфліктів в сім'ї вказують респонденти обох груп, проте особи високого рівня навчання (22,2%) вказують на наявність конфліктів саме з матір'ю, у той же час як опитувальних низького рівня не дали жодної такої відповіді. Можливо, починаючи зі школи, у більшості випадків виконанням домашніх завдань займається матір, а батько (при його наявності) звертає увагу на дисципліну та вироблення морально-етичних норм. Як ми вже вказували вище, матір більше звертає увагу на успішність у навчанні, саме тому конфлікти частіші і, внаслідок вимогливості, успішність вища.

Розглянемо тепер вплив соціального середовища (навчальної групи, близьких друзів і протилежної статі на успішність у навчанні).

Згідно нашої гіпотези на успішність у навчанні впливають не лише сімейні чинники, а й професійна діяльність і задоволеність відносинами в навчальній групі. Так, кожен другий респондент з низьким рівнем успішності вказав на незадоволеність спілкуванням у колективі. У той же час у осіб високого рівня навчання такі відповіді зустрічаються лише у кожного третього опитуваного. Як бачимо, успішність у навчанні і задоволеність від спілкування в групі прямо пропорційна.

Аналогічні показники у задоволеності від взаємовідносин з близькими друзями: особи з високим рівнем успішності вдвічі більше задоволені. Проте у стосунках з протилежною статтю результати протилежні.

Кожен другий опитуваний, що добре вчиться, вказує на незадоволеність стосунків з протилежною статтю. Можливо, саме через незадоволеність у тендерних стосунках дані особи себе компенсують у навчанні в такий спосіб реалізують свій потенціал у навчальній діяльності. У той же час серед курсантів з низьким рівнем навчання незадоволені стосунками з протилежною статтю лише 6%. Стосунки з протилежною статтю, закоханість, переживання з даного приводу займають доволі багато часу і саме тому успішність у навчанні падає.

Виявлені суттєві відмінності і у мотивації майбутньої професії. Так, досить успішні респонденти на основні мотиви вибору професії вказували як на свідомий вибір – 53,3%, 17,7% – батьківські традиції, а в осіб низького рівня успішності основними мотивами була випадковість – 58,8%, та економічні умови – 23,5%. Це свідчить про те, що в осіб з високим рівнем успішності переважає внутрішня мотивація до діяльності, вони більш свідомо підходять до вибору професії, враховують свої здібності та можливості і в подальшому планують працювати за обраним видом діяльності. В низькою успішністю осіб переважає зовнішня мотивація (економічні умови, престиж) і часто професію вибирають випадково, не враховуючи ні своїх здібностей, ні бажань.

При обробці експериментальних даних застосовувався кореляційний аналіз. Існуюча процедура кореляційного аналізу дозволила виділити ступінь значущості зв'язку, встановити міру та напрям впливу, однією з ознак (X) на результуючу (Y). Розглянемо кореляційні зв'язки, які виділені на групі високого рівня успішності на 0,05% рівні значимості ($p < 0,05$) виділяється одна плеяда, де є зв'язки з успішним навчанням. З низьким рівнем нейротизму, з демонстративністю, заміщенням, регресією, великим об'ємом уваги, при цьому, регресія є з від'ємним знаком.

Проаналізуємо більш детально основні кореляційні зв'язки на високому рівні успішності.

Успішність у навчанні, перш за все, пов'язана з домінуючим механізмом психологічного захисту, таким як заміна ($r = 0,33$), що свідчить про здатність людини замінити нереалізовані потреби або неуспішну діяльність на інший вид діяльності або більш реальні потреби. Це дає змогу людині часто обертати гнів не на себе, а на інших, що зберігає самооцінку або обставини, а також, в свою чергу, впливає на досягнення успіху у навчанні.

Виявлений також зв'язок високого рівня успішності з регресією, при цьому з від'ємним знаком ($r = - 0,29$). Це свідчить про відсутність

регресії як захисного механізму в осіб з високим рівнем навчання. Дані особи у ситуаціях конфлікту не проявляють інфальтивності, нездатності прийняти самостійного рішення, що є характерним для регресії.

Існує зв'язок високого рівня успішності з акцентуацією особистості на демонстративному типі ($r = 0,33$). Для осіб демонстративного типу провідною потребою є бажання бути в центрі уваги, а високі показники у навчанні якраз і дають можливість виділятися з загальної маси.

Допомагає у навчанні і великий об'єм уваги ($r = 0,30$), що дає здатність успішно засвоювати новий навчальний матеріал. На навчальну і, особливо, службову діяльність впливають також особливості нервової системи. Так, низький рівень нейротизму ($r = 0,29$) корелює з високим рівнем успішності. Людина, у якої діагностується низький рівень нейротизму, здатна до самоконтролю та керування своїми емоціями, що особливо важливо під час виконання службових обов'язків.

Розглянемо тепер кореляційні зв'язки на низькому рівні успішності. На статистично-значущому рівні $P < 0,05\%$ зафіксовано 6 зв'язків, при цьому 3 з них з від'ємним знаком.

Низький рівень навчання найбільш сильно корелює з акцентуаціями характеру, такими як екзальтованість, циклотимність, збудливість. При цьому екзальтованість ($r = -0,57$) та циклотимність ($r = -0,40$) з від'ємним знаком свідчить про їх відсутність, здатність до екзальтації. Тому вона не здатна захоплюватися діяльністю.

Знижують рівень успішності і збудливість ($r = 0,54$) риса та високий рівень нейротизму ($r = -0,45$) як властивість нервової системи. Ці риси детермінують такі прояви поведінки, як нездатність стримати свої емоції, імпульсивність, що негативно впливає на особистісні характеристики, (стосунки та адаптацію), а звідси і на успішність у службовій та навчальній діяльності.

Значний зв'язок низького рівня успішності виявлений з усвідомленістю вибору професії (№ 36, $r = 0,48$). Курсанти, які вибрали діяльність не за власним вибором, а за рекомендацією батьків або знайомих не мають внутрішньої мотивації до навчання і тому показують значно нижчий рівень успішності.

Знижує рівень успішності і наявність такого захисного механізму як регресія (№ 4, $r = 0,41$), це свідчить про перехід на дитячу форму поведінки в ситуації конфлікту, не здатність реально оцінити свої негативні та позитивні сторони, потребу у підтримці і стимуляції оточуючих у стресових ситуаціях.

Висновки та рекомендації. Підводячи підсумки слід зупинитися на найбільш важливих моментах: по-перше, здійснено огляд сучасного

стану розвитку наукових понять про формування професійної особистості, розглянуті напрямки розвитку курсанта як майбутнього фахівця. Таний аналіз факторів, що впливають на успішність у навчанні та службовій діяльності, по-друге проведено емпіричне дослідження успішності навчання у курсантів 5 – го курсу, виділений високий (72,5 % осіб) та низький рівні успішності (27,5 % осіб).

Визначено, що на успішність у навчальній діяльності особистості впливають такі зовнішні фактори: стиль виховання в сім'ї (гіпер або гіпоопіка батьків); близькі стосунки з матір'ю або з татом (материнський або батьківський тип виховання); задоволеність взаємовідносинами в навчальній групі, з друзями та особами протилежної статі.

Серед внутрішніх факторів особливо великий вплив на відповідний рівень успішності має властивість нервової системи (наявність нейротизму, висока особистісна тривожність), акцентуації характеру, захисні механізми особистості.

Список використаних джерел

1. Балобанова Л.М. Категория нормы в психологии студенческого возраста (теоретико-методологический аспект) / Л.М.Балобанова. – Харьков: Консум, 1999. – 240 с.
2. Зайцева І.В. Мотивація учіння студентів: монографія / І.В.Зайцева; за ред. П.Г. Лузана.– Ірпінь, 2000. – 191 с.
3. Залученова Е.А. Самооценка в деятельности студентов/ Содержание, формы и методы обучения в высшей школе; Обзор информации; Вып.1. – М., 1992. – 52 с.
4. Левківська Г.П. Адаптація першокурсників в умовах вищого навчального закладу: навч. посібник для вищ. навч. закладів/ Г.П.Левківська.
5. Пинаева С.Е. Личностное и профессиональное развитие в период зрелости / С.Е.Пинаева, Н.В.Андреев // Вопросы психологии. – 1996. – № 2. – С. 3-10.
6. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности (Основные положения, исследования и применение) / Л.Хьелл, Д.Зиглер. – СПб.: Питер Ком, 1999. – 608 с.

In the article the ground of personality description of students and state of progress is reflected in studies. External and internal factors which influence on progress of students are rotined.

Keywords: progress, student, correlation, character accentuation, motivation.

Отримано: 12.08.2010